

ИТО-2021 «Моделди иштеп чыгууга үй тапшырманын» темасы:

Катаал (түз эмес) жерде баскычтуу транспорттук каражаттардын баскычтуу механизмдерин жана жайгашуусун башкаруу системаларын иштеп чыгуу

Жаратылышта жердин бети түз жана тегиз болушу сейрек кездешет. Катмарлардын басымдуу бөлүгү ийри-буйру болот. Бул жаратылышта эле кездешпейт. Узак жылдар бою адамдын кийлигишүүсү менен ар кандай технологиялык ишмердүүлүктүн жыйынтыгында жаратылышта көптөгөн жасалма жолдор менен жасалган кыртыштар жаралган. Бул жерде, баарынан мурда, жер кыртышынын сырткы катмары тууралуу сөз болуп жатат, аны **катаал (түз эмес) жер** деп атап калганбыз.

Мындай жерден өтүү үчүн зарылчылык келип чыкса, анда жол салышат. Бирок техникалык себептерден улам, дайыма эле жол салууга мүмкүн эмес жана ал чыгымга алып келип, сарамжалдуу болбойт. Бул жагдай канчалык маанилүү болсо да, бир жерден экинчи бир жерге өтүү талап кылынат. Анын практикалык милдети – жарды, адырды, дөбөнү кантип ашып өтүү керек, кокуга кантип чыгып, ойдун жерден кантип түшүү керек? Бул үчүн ыкмалар жана техникалык каражаттар ар түрдүү болору белгилүү жана биздин тапшырмага катаалыраак категория тандалып алынган.

Баскычтуу транспорттук каражатты жана анын жарда жана дөңдө (коктуда) өтө алуусуна жөндөмдүү катаал жерде башкаруу системасын ойлоп чыгып, аны иштеп чыгууга аракет кылгыла. Мындай транспорттун түзүмдүк негизи – баскычтуу (шаговый) механизм, ал бир жерден экинчи бир жерге өтүүнү камсыз кылат: түшүү-көтөрүлүү жана, тескерисинче, көтөрүлүү-түшүү. Транспорттун кыймылын кантип башкаруу керектигин, кайсы техникалык каражаттардын жардамы менен жана алардын иш ырааттуулугу кандай болушу керектигин (эмнеден кийин эмнеси иштеши керектигин) ойлонуп чыккыла.

Иштеп чыгууга карата милдеттүү талап – конструкциянын болушунча жөнөкөй болушу. Негизи, канчалык азыраак кыймылга келгени, т.а. транспорттун бир жерден экинчи бир жерге өтүүсүн камсыз кылуучу ***негизги кыймылдардын*** санын чектөө, жана негизгилерин аткарууга жардам берүүчү көмөкчүлөрдүн кыймылы көбүрөөк чектелгендиги жакшы. Бул талап техникалык жактан принципалдуу мүнөзгө ээ – канчалык кайсы бир технологиясы жөнөкөй болсо, ***ошончолук системасы ишенимдүү***, ал аркылуу технология аткарылат.

Колуңардан келсе, транспорттун конструктивдүү аткарылышынын жана алардын кыймылын башкаруу системасынын бир нече вариантын сунуштагыла. Рационалдуу түрдө фантазияга салсаңар болот, ансыз баскычтуу транспорттук каражаттын иштелип чыккан *колдонуудагы моделдин* аткарууга мүмкүн болбойт, бул биздин тапшырманын *милдеттүү шарты*. Буга чейин белгилүү болгон баскычтуу механизмдерди тандасаңар да болот. Бул учурда, эң башкысы – моделдин иштөөгө жөндөмдүүлүгү алдыңкы планга чыгат, бирок калыстар тобу моделдин *конструктивдүү жаңычылыгын* баалайт, т.а. ойлоп табуучулук деңгээлине көрсөтүлүүчү конструкциялуу модель.

Ийгилик каалайбыз!